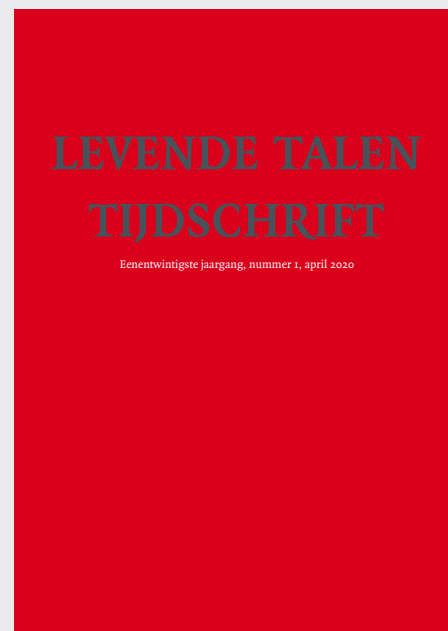

Levende Talen Tijdschrift

Over leesvoorkeuren van beginnende leraren, schrijfvaardigheid gericht op taalgebruik en cultuurbewustzijn

In hoeverre laten beginnende leraren Nederlands zich in hun boekadviezen aan leerlingen leiden door hun persoonlijke leesvoorkeuren en door de boeken die zij canonic achten? In het eerste artikel van *Levende Talen Tijdschrift* in 2020, dat bijgevoegd is bij dit nummer van LTM, onderzoeken Jeroen Dera en Nils Lommerde deze kwestie aan de hand van een enquête onder leraren Nederlands in opleiding. Ze vroegen de respondenten om drie lijstjes op te stellen: de favoriete boeken van de respondenten, de boeken die zij cultureel als het 'belangrijkst' beschouwden en de titels die zij aanraadden aan leerlingen in 5 vwo. Ze analyseerden de mate waarin deze lijstjes overlapt en onderzochten hoe divers de geselecteerde titels waren in termen van gender, culturele diversiteit, genre en datering. Hun conclusie is dat startende docenten zich in hun boekadviezen weinig laten leiden door persoonlijke favorieten en de

canon. Het beeld van literatuur dat oprijst uit de enquête is weinig divers in termen van gender en culturele diversiteit.

Kan de schrijfvaardigheid in een vreemde taal zich goed ontwikkelen in een lesprogramma dat overwegend impliciet is, en gericht op taalgebruik en niet op taalstructuur? In hun onderzoek tonen Wim Gombert, Merel Keijzer en Marjolijn Verspoor aan dat een dergelijk lesprogramma aan het einde van vwo 6 minstens zo effectief is als een overwegend expliciet lesprogramma dat gericht is op taalstructuur, en dat expliciete grammaticale instructie niet nodig is om te kunnen schrijven in een vreemde taal. Als het gaat om fluency, blijkt zelfs dat leerlingen aan het einde van het impliciete programma over het algemeen in staat zijn om aanzienlijk langere en complexere zinnen en langere teksten te produceren dan leerlingen die het expliciete programma hebben gevolgd.

In de actuele discussies rond curriculumvernieuwing duikt regelmatig het begrip *cultuurbewustzijn* op. Op basis van literatuuronderzoek verkenden Marjon Tammenga-Helmantel, Sabine Jentges en Luiza Ciepielewska-Kaczmarek wat deze term binnen het Nederlandse moderne vreemdetalenonderwijs kan betekenen, en wat er nu al in leergangen Duits zichtbaar is aan cultuur en cultuurreflectie. De analyse van de leergangen laat zien dat deze hoofdzakelijk een communicatieve benadering kiezen, waarin taalvaardigheid centraal staat. Kennis van Land en Samenleving zit verweven in het hele materiaal, maar wordt slechts in beperkte mate geïntegreerd aangeboden. De auteurs concluderen dat er voorzichtige stappen worden gezet in de richting van een interculturele benadering.

Marjon Tammenga-Helmantel bespreekt het proefschrift van Sebastiaan Dönszelmann: *Doeltaal-Leertaal: Didactiek, professionalisering en leereffecten*. ■

Helge Bonset

Merlijn Schoonenboom. (2019). *Een kleine geschiedenis van de grootste Duitse worsteling: De zoektocht naar identiteit in het machtigste land van Europa*. Querido. Isbn 978 90 214 1676 2, € 22,99, 324 blz.

Duitsland op zoek naar zijn identiteit

Wat hebben het Berlijnse Stadtschloss en het Nederlandse Sinterklaasfeest met elkaar gemeen? Goed geraden: allebei brandpunten van discussies over de nationale identiteit.

Aan de Spree midden in Berlijn, tussen de Dom en het Staatsratsgebäude, wordt ijverig gebouwd. Het wordt een reconstructie van het Stadtschloss, dat eeuwenlang op die plek stond. Dat ontstond in 1442 als Brandenburgse residentie van de Hohenzollern en werd in het begin van de achttiende eeuw door beeldhouwer-architect Andreas Schlüter in barokstijl omgebouwd. Een koepel

met kapel eronder werd in 1854 toegevoegd. In de Tweede Wereldoorlog raakte het gebouw sterk beschadigd. Het had herbouwd en gerestaureerd kunnen worden, maar in 1950 koos Walter Ulbricht om ideologische redenen voor opblazen. De Schlossplatz werd Marx-Engels-Platz, schouwtoneel voor DDR-parades en massademonstraties. In 1973 verrees aan het plein het Palast der Republik, dat in 1990 vanwege het erin verwerkte asbest gesloten en in 2006–2009 afgebroken werd. Intussen ijverde een particuliere stichting voor herbouw van het Stadtschloss. Dat plan kreeg staatssteun, mede dank-

Wetenschappelijke kadering

Van der Knaaps benadering is sterk verwoven met recent Nederlands onderzoek over literatuur in het voortgezet onderwijs. Alle hoofdstukken zijn gekoppeld aan het niveaumodel van literaire competentie van Theo Witte (2008) en de ERK-criteria, en er wordt veelvuldig verwezen naar lopend literatuurdidactisch onderzoek, onder andere van de auteur zelf.

Literatuur en film in het vreemdetalenonderwijs laat zo ook zien dat het vakdidactische onderzoek dat in recente jaren gefinancierd is vanuit het Dudoc-Alfaprogramma zijn vruchten begint af te werpen. Er wordt vaak gerefereerd aan het werk van onderzoekers als Jasmijn Bloemert en Elisabeth Lehrner-te Lindert, die met hun projecten grote bijdragen leveren aan de ontwikkeling van literatuurdidactische benaderingen voor het middelbaar onderwijs. Hiermee is Van der Knaaps werk een mooie staalkaart van wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van literatuuronderwijs in Nederland.

Maatschappelijke thema's

Toch voorziet *Literatuur en film in het vreemdetalenonderwijs* niet in iedere behoefte van de vreemdetalendocent. In de literatuurdidactische cursussen van de lerarenopleiding waar ik werk, bestuderen

wij vaak het belang van literatuur voor de persoonlijke vorming van leerlingen en het bespreekbaar maken van moeilijke onderwerpen, zoals maatschappelijke taboes, thema's als gender, seksualiteit, ras en klasse, en liefde en de dood. Studenten zien dit als een centrale functie van literatuur in hun lespraktijk, maar hebben hierbij vaak nadrukkelijk behoefte aan advies en begeleiding. Hoewel in een flink aantal van de werkvormen die Van der Knaap beschrijft, ruimte is om dergelijke onderwerpen op te nemen, zouden explicietere handreikingen meerwaarde bieden.

Een ander aspect dat grotendeels ontbreekt zijn de klassieke talen. Hoewel deze alleen in het vwo een rol spelen, is het niettemin relevant om te vragen hoe ook Grieks en Latijn passen binnen de geïntegreerde benadering die Van der Knaap voorstelt.

Op deze kanttekeningen na is *Literatuur en film in het vreemdetalenonderwijs* een zeer bruikbaar boek dat duidelijk laat zien welke rol literatuur kan spelen in het vreemdetalenonderwijs. Docenten die literatuur en film een grotere rol willen geven in hun onderwijs zullen hier een keur aan wetenschappelijk onderbouwde ideeën aantreffen. ■

Christopher Cusack

zij het besluit om er een bovennationaal-culturele bestemming aan te geven: in het gebouw wordt het Humboldt Forum gevestigd, een museum met etnografische collecties die eerder in Berlin-Dahlem ondergebracht waren.

Van Pruisische residentie tot ontmoetingsplaats van wereldculturen, en in de tussentijd toneel van historische hoogten en dieptepunten – dat inspireerde een Nederlander die sinds een jaar of tien in Berlijn woont en regelmatig langs de locatie fietst. Merlijn Schoonenboom, historicus en journalist, Duitsland-correspondent eerst voor *de Volkskrant*, daarna voor *De Groene Amsterdammer* en columnist van het *Duitslandweb* van <www.duitslandinstituut.nl>, duikt in zijn nieuwste boek *Een kleine geschiedenis van de grootste Duitse worsteling* in de Duitse geschiedenis met het Berlijnse Stadtschloss als uitgangspunt en de vraag naar de Duitse identiteit als kern.

Identiteit

Stel je voor dat je in Duitsland leraar Nederlands bent en aan je Duitse cursisten of leerlingen uit moet leggen wat het verschil tussen een zwarte piet en een roetveegpiet is, en waarom zo veel Nederlanders zich daarover opwinden. Hoeveel woorden, zinnen, teksten, lessen heb je daarvoor nodig? Hoeveel tv-reportages, krantenartikelen, discussiefora, geschiedenisboeken? Minstens zo lastig is het om aan Nederlandse leerlingen in de Duitse les uit te leggen waarom er in Duitsland zo veel en zo verhit gediscussieerd is over de vraag of er op de koepel van het herbouwde Stadtschloss weer

een kruis moet komen te staan, zoals dat daar vanaf 1854 prijkte.

De identiteit van een natie is een concept dat noodzakelijkerwijs het eigene benoemt, dus grenzen trekt ten opzichte van het niet-nationale. Dat ligt in Nederland al gevoelig, maar des te meer in Duitsland, dat nauwelijks een koloniaal verleden kent maar wel de naziperiode en de Holocaust op zijn geweten heeft. Schoonenboom concentreert zich dan ook op immigratie en integratie vooral in de laatste decennia als onderwerpen waarbij de verschillende opvattingen van de Duitse identiteit meespelen.

Hij gaat niet chronologisch te werk, maar wisselt beschrijvingen van belevenissen, ontmoetingen en gebeurtenissen in het Berlijn en Duitsland van nu af met terugblikken in de geschiedenis. Uit het mozaïek verrijst een samenhangend beeld van het land dat door Helmuth Plessner, Duitse emigrant in Groningen, ‘eine verspätete Nation’ genoemd is. Duitsland was heel lang een losse verzameling kleine staatjes totdat in 1871 het tweede Duitse keizerrijk ontstond, zonder langere democratische ontwikkeling en traditie. Hoewel uit en naar Duitsland altijd veel gemigreerd is, heeft men heel lang vastgehouden aan etniciteit als criterium voor staatsburgerschap, vergelijk bijvoorbeeld de opname van (*Spät-*)Aussiedler uit Oost-Europese staten. In het taalgebruik is de nadruk op etniciteit tot op de dag van vandaag te horen: terwijl in andere landen gesproken wordt van bijvoorbeeld *Irish Americans* en *Marokkaanse Nederlanders*, heeft men het in het Duits over *Deutsch-Türken*.

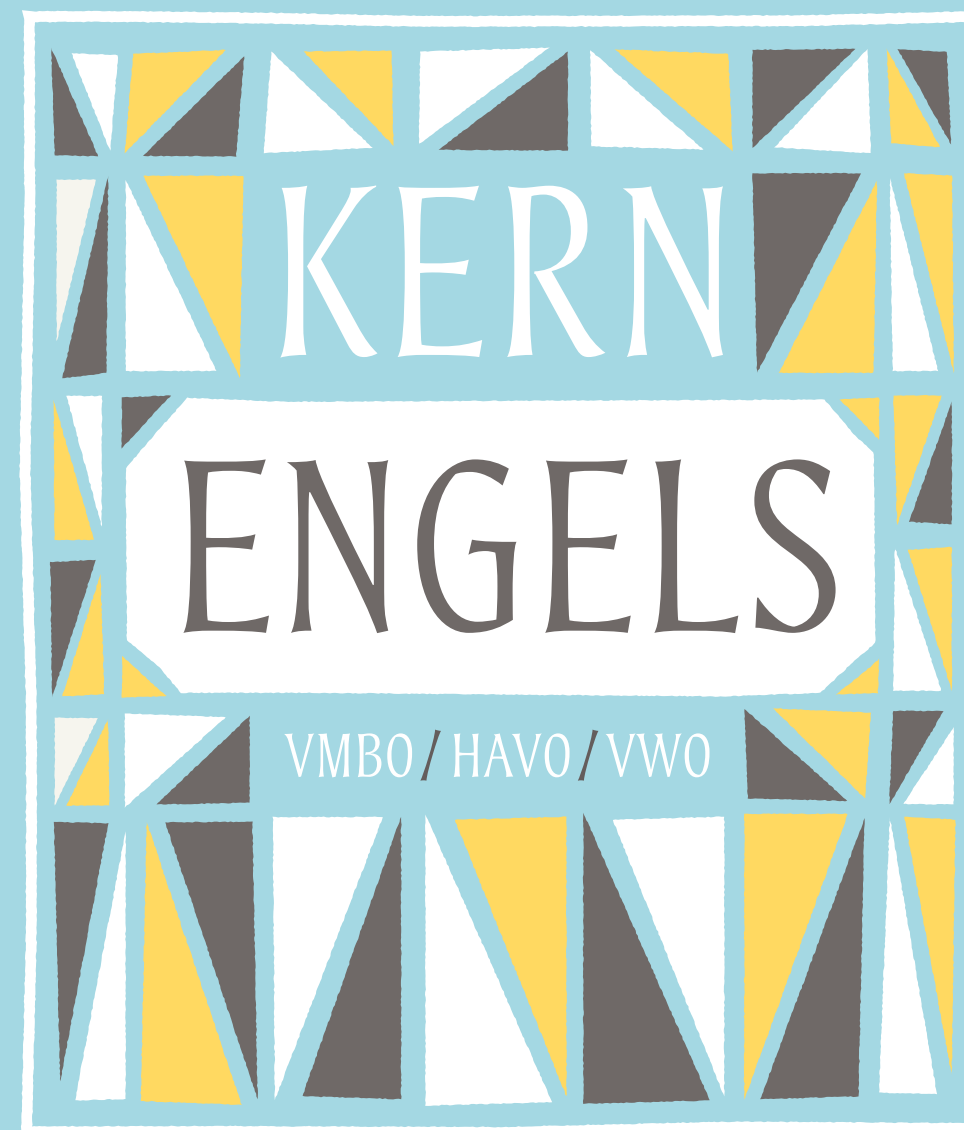
Vergelijking

Schoonenboom vergelijkt vaak, ook al is het niet systematisch, met de situatie in Nederland. Dat is verhelderend voor de lezer in het kleine buurlandje, waar vaak vergeten wordt dat Duitsland het machtigste land van Europa is. Schoonenboom vermeldt die kwalificatie wel in de ondertitel van zijn boek, maar hamert daar niet op. Juist in Nederland verdient zijn boek veel lezers.

Het is vooral goed in de beschrijving van de laatste decennia. De meest recente geschiedenis is voor degene die haar dagelijks meemaakt weinig overzichtelijk. Hoe worden de debatten in Duitsland gevoerd, welke groepen gebruiken welke argumenten? Wie begon er over *Willkommenskultur* en wie over *Leitkultur*, wat verstaan welke groepen onder *Heimat* en wat associëren ze daarmee, wanneer en waardoor ontdekte Duitsland ineens dat mensen met een migratieachtergrond niet vanzelfsprekend allemaal links en progressief waren?

Schoonenboom maakt grote lijnen en rode draden zichtbaar. Kohl, Schröder, Merkel, het vrolijke vlagvertoon bij de wereldkampioenschappen voetbal van 2006 en het welkomstapplaus op de stations voor de vluchtelingentreinen, de Pegida-demonstraties en AfD-successen – het krijgt duidelijker contouren, parallellen en verschillen met Nederland dringen zich op. Interessante en relevante lectuur niet alleen voor leraren Duits, maar voor alle inwoners van wat gekscherend, maar niet helemaal zonder reden het zeventiende Bundesland genoemd wordt. EK ■

NIEUW!

ECHT ENGELS IN ECHE SITUATIES

Boomvoortgezet onderwijs | STAAL & ROELAND

boomvoortgezetonderwijs.nl